

Pregledni rad
UDK 81'23'27

Larysa KALMYKOVA (Pereiaslav)

Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine
klo377@ukr.net

Nataliia KHARCHENKO (Pereiaslav)

Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine
kharchenko.nataliia.v@gmail.com

Inna MYSAN (Pereiaslav)

Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine
mysan.iv79@gmail.com

**ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО
ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕТНІЧНИХ МОВ
СВІТУ: ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ – СУБ'ЄКТА
КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті представлено результати аналізу національних мов світу, здійсненого за функціями, які виконуються ними в багатомірному психолінгвальному світі суб'єкта мовлення. Аналіз дав змогу виділити особливі, функціонально зумовлені різновиди мов у межах національних мов. Їх можна номінувати як функціонально-центровані або функціонально-орієнтовані мови. До них відносяться різні за функціями види мов: „рідна мова“, „друга мова“, „іноземна мова“, „ділова мова“ та багато інших видів мов. Існують малорозвинені у функціональному плані етнічні мови. Вони виконують переважно первинні – комунікативні, когнітивні й інші – функції. Є більш розвинені національні мови, спроможні окрім первинних функцій виконувати в мовленнєвих актах людини й інші – складніші – функції, наприклад: мови перекладу, метамови, мови науки, ділової мови, мови професії, міжнародної мови тощо. Погляд на мову як на мов-

ну компетентність (здатність) людини (психолінгвістичний підхід) є підставою для інноваційної класифікації мов світу з урахуванням різних функцій, які реалізуються суб'єктами мовлення в їхній життєдіяльності. Отже, функціональна класифікація мов може відбуватися не лише за соціолінгвістичними чи типологічними параметрами, а й загальнолюдськими – психолінгвістичними.

Ключові слова: *мова, класифікація мов, первинно функціональні мови, вторинно функціональні мови*

Вступ

Теоретико-методологічні засади проблеми природи, походження і використання мови, методологічно відносяться до галузі філософії мови, яка представлена в таких наукових аспектах, як: 1) природа значення, його походження, проблема смислу, способи побудови речень тощо; 2) функції мови у спілкуванні та способи використання мови в суспільстві; вивчення мови, створення мовленнєвих актів; 3) співвідношення мови й інтелекту мовця та перекладача; підстави для якісного перекладу слів і тексту; 4) з'ясування того, як мова і значення співвідносяться з істиною та світом (New World Encyclopedia, n.d.; Wolf, 2006). Згідно з „Британською енциклопедією дослідження проблем філософії мови“ в аналітичну філософію можуть включатися, окрім питань природи значень, ще й розвідки з інтенціональності, референції, складання речень, тлумачення понять, навчання й мислення (*Encyclopedia Britannica*, n. d.).

Результати аргументованих досліджень природи мови, співвідношення між мовою, її користувачами і світом широко представлені у фундаментальних довідкових роботах (Lepore & Smith, 2006; Lycan, 2008; Soames, 2010).

У межах філософської методології щодо мови (й відповідно у лінгвістиці) традиційно виокремлюють такі класифікаційні системи, якот: а) генетична (генеологічна); б) ареальна (географічна); в) типологічна (морфологічна); г) культурно-історична; д) функціональна.

Функціональна класифікація мов – це група мов світу, в основу якої закладені сфери їх функціонування. За тими ролями, які виконують мови у процесах комунікації, виділяють такі критерії функціональної класифікації, як: (а) існування мов у поточному живому використанні (живі та мертві мови); (б) зв'язок мов з етнічними спільнотами (племенні мови, мови народностей, національні мови); (в) поширення мов за межами етнічних територій (місцеві, регіональні, міжнародного спілкування, світові); (г) виконувані мовами ролі в сучасному світі; (д) наявність

у мові писемності; (е) способи походження мов (природні, штучні); (є) виконання мовами суспільних функцій; (ж) форми існування мов (територіальна, діалект, просторіччя, жаргонні, літературні мови) (Ferguson, 1968, 1973).

Завершеної й остаточно визнаної на сьогодні функціональної класифікації мов світу, спроможної задовольнити наукові інтенції більшості дослідників, не існує. Поширеною функціональною класифікацією вважається функціонально-типологічна, за якою розподіл мов світу здійснюється за певними таксономічними рубриками з урахуванням кількості виконуваних ними суспільних функцій.

Відповідно до функціонально-типологічної класифікації науковці представляють всі мови світу у вигляді піраміди, в основі якої лежать мови з мінімальним обсягом суспільних функцій, а на вершині – кілька „світових мов“, які обслуговують всі сфери спілкування, включаючи міжнародну (Ferguson, 1977; Stewart, 1968).

Бурхливий розвиток психолінгвістики спричинив появу інших можливостей щодо виокремлення підстав для функціональної класифікації мов.

Отже, *мета статті* – описати результати аналізу традиційних підходів, а також інноваційний підхід до класифікації мов світу, незалежної від їх етнічного походження та виконуваних ними функцій у мовленнємовній діяльності людей.

Методи дослідження

Для виокремлення підстав для групування національних мов світу і створення їх інноваційної функціональної класифікації з подальшим включенням її в метасистему використовувався комплекс методів дослідження, зокрема: а) системний аналіз лінгвістичної літератури й виділення підстав для класифікації національних мов світу; б) моделювання функціональної складової генеративної (породжувальної) системи користувачів національних мов; в) функціональний аналіз мов світу; г) класифікація етномов за функціями, які вони виконують у мовленні їх носіїв; д) узагальнення отриманих даних.

Результати дослідження

На перетині проблематики походження мови постає важливе антропологічне питання започаткування і функціонування у свідомості науковців лінгвістичних класифікаційних систем. Більшість лінгвістич-

них класифікаційних схем ґрунтується на розмовних – живих – мовах і належать певній мовній спільноті, які систематично використовуються у спілкуванні. мовах (Aikhenvald & Dixon, 2001).

Будь-яка мова, будучи живою, зазнає певних структурних, граматичних і функціональних змін під час її реалізації. Для розмовних мов має значення факт їх вживання в даний час, а не те, скільки за чисельністю людей користується ними.

Розмовні мови є натуральними звуковими мовами. Натуральні мови – це засоби мовленнєвого спілкування на відміну від формальних мов та інших знакових систем. Їх граматики і словники визначаються лише практикою застосування і не завжди метамовно зафіксовані. Натуральні мови ніколи не створюються цілеспрямовано, вони виникають у результаті комунікації людей. Вони як продукти (засоби) мимовільної, неусвідомленої, неавтоматичної мовленнєвої активності людини є природними, справжніми, оригінальними.

Штучні мови створюються усвідомлено, навмисно і довільно в специфічний – синтетичний – спосіб для невербального передавання будь-якої інформації через мову програмування, нотну грамоту, азбуку Морзе, цифровані системи, спеціально створену міжнародну мову „Есперанто“, жаргон та ін.). Деякі мови знаходяться на перетині штучності та природності (ретрогерманська мова у Швейцарії, чеська мова та іврит – відроджені мови). Чому натуральну мову називають звуковою? Цю номінацію вживають через те, що жива мова виникла стихійно в людському суспільстві як система дискретних звукових знаків, що постійно розвиваються. Звукова мова сприймається на слух і є засобом безпосередньої комунікації. Звук у натуральних мовах виступає „матерією“ мови, тими цеглинами, з яких утворюється жива, функціонуюча в мовленні людини мова. На противагу звуковій (натуральній) мові письмова мова є, в певному сенсі, штучною мовою, своєрідним кодом вже існуючих у свідомості людини живих звукових кодів. Отже, звукова мова є першим кодом – вербальним еквівалентом предметів і явищ, зв'язків між ними, заміником існуючих подій і ситуацій, а писемна мова – кодом кодів, тобто метакодом.

Класифікаційні схеми, побудовані на розмовних мовах, охоплюють не тільки живі мови, а й ті, що знаходяться під загрозою зникнення, а також мови, що зникли (вимерли). Передбачувана кількість розмовних мов у світі коливається в межах від 3000 до 10000. Є мови, на яких говорять кілька спільнот, але ці мови до цього часу залишаються невизначеними і неформалізованими. Окремі живі мови мають різні назви в різних культурах і є такі, що не мають назв узагалі. Інколи те чи інше суспільство використовує термін „діалекти“ як синонім слова „мова“. В окремих

національних спільнотах ім'я використовується для позначення мовної групи або однієї мови. Кілька мов мають форми знаків і є мовами жестів. Деякі з живих мов мають системи письма (Anthropology, n.d.). За такої кількості й різноманітності розмовних мов їх класифікація стає дедалі значно складнішою.

Різні підстави у традиційних класифікаціях мов зумовлені передусім тим, яку конкретну мету об'єднання мов у групи ставить її автор. Однією з таких цілей є реєстрація всіх мов світу. Інші цілі групування мов пов'язані з демонструванням культурних і міжкультурних моделей взаємодії. Так, наприклад, Ф. Паркер (Parker, 1997) здійснив статистичний аналіз 460 мовних груп у 234 країнах світу, пов'язавши мовні культури з дев'яти мовними проблемними областями (демографія, економіка та ін.) і ключовими змінними для кожної галузі (залізничні дороги, водні ресурси тощо). Деякі класифікації доконувалися відповідно до їх використання між культурами і між народами. Особливими класифікаціями мов є такі, що групуються на виокремленні їх авторами мовних змін, зникнення й відродження мов як підстав для класифікування. У цьому аспекті показовим виданням є „Атлас мов світу, які знаходяться під загрозою зникнення“ (Wurm & Heyward, 2001). Так, наприклад, у Папуа-Новій Гвінеї з 820 місцевих мов до 2001 року під загрозою нарахувалися 75 мов і 16 вимерлих мов.

Системний підхід до класифікації мов передбачає розподіл розмовних мов на „сім'ї“ і відстеження кожної мови за її можливим походженням або за географічною місцевістю, в якій історично задокументовано наявність відгалужень від батьківської мови (Anthropology, n.d.). Індоевропейська сім'я мов походить від батьківської „протоіндоевропейської“ мови. Мови в цій сім'ї були створені по всій Європі і частинах Південної Азії. Індоевропейська мовна сім'я розгалужується на підпорядковані субкатегорії (наприклад, германські, західногерманські, північногерманські), а також мови, наприклад (англійська, голландська).

У „Кембриджській енциклопедії мови“ (Crystal, 1997) перераховано 29 мовних сімейств світу. В ній також виокремлено мови під назвою „ізоляти“ на підставі лінгвістичного аналізу, який засвідчив відсутність особливостей, спільних для будь-якої конкретної схеми існуючих сімейств, як, наприклад, Баскська, австралійський абориген. Детальний аналіз класифікації розмовних мов, її цілей, зміни мов, їх вимирання, постійності розмовних мов (на кшталт мови Евев Того і Гане, якою розмовляють більше 4-х мільйонів людей, і яка є однією з двох мов корінних народів) міститься у фундаментальних довідкових і монографічних виданнях (Campbell, 2000; Garry & Rubino, 2001).

В „Енциклопедії мов та лінгвістики“ (Blake, 2006: 446) найбільш задовільним способом групування мов для професійних лінгвістів і читачів загального профілю названа генетична класифікація. В основі цієї класифікації лежить передбачення про спільне походження мов і використання базового словникового запасу, звукових відповідностей і, коли це можливо, граматичних (по суті, морфологічних) даних у якості критеріїв класифікації (Chirkova, 2013). На думку М. Ноонана (Noonan, 2008), генетична класифікація не завжди корисна для надання інформації про структуру мови, особливо на більш високих таксономічних рівнях, проте вона є значущою для історичної лінгвістики й теорії мовних змін. Водночас, учений наголошує: „Генетична класифікація виявилася благом для історичної лінгвістики, забезпечивши той фундамент, навколо якого протягом останніх двох сторіч розвивалися теорії зміни мови. Такі класифікації також потенційно забезпечують інформацію, яка має значну історичну цінність. Типологи використовують генетичну класифікацію для пояснення подібності між мовами і в якості фактору при побудові крослінгвістичних зразків. І, звісно, більшість з нас задовольняються класифікаціями знайомих речей: зазвичай перше, про що запитує лінгвіст, коли йому повідомляють про незнайому мову, це: ‘До якої сім’ї вона належить?’“ (Noonan, 2008: 4).

Крім генетичної лінгвістики існують ще дві основні (найпоширеніші) системи класифікації мов: ареальна і типологічна (Blake, 2006; Campbell & Poser, 2008).

Ареальна класифікація мов побудована на групуванні мов залежно від їх регіонального знаходження. Проте не завжди можна вписати кожен окрему мову в структуру сім’ї, як, наприклад, угорську, фінську, естонську, які не входять у структуру індоевропейської родословної з дев’ятьма гілками. Ці мови пов’язані з фінсько-угорською сім’єю. Є такі мови, як Euskara, якою говорять баски в Іспанії; вони ізольовані й не входять у жодну сім’ю мов. Однак деякі з них мають загальні риси, які можна віднести до таких явищ, як запозичення, яке відбувається через близькість або довготривалий вплив (Campbell & Poser, 2008).

На думку М. Дрейєра (Dryer, 2006), домінування генетичної класифікації мов над іншими типами класифікацій, можливо, впливає з того, що „класифікація, заснована на еволюції, яка, в свою чергу, відповідальна за існування і структуру природних мов, наділена пояснювальною силою. Через глибоко вкорінений зв’язок у науці між поясненням і теорією, пояснювальний (тобто теоретичний) аналіз цінується вище, ніж описовий“ (там само: 212–214).

Набули поширення й такі класифікації мов світу, як культурно-історична і функціональна.

Особливий інтерес для лінгвістики останнім часом представляє традиційна функціональна класифікація мов світу через існування багатофакторності підстав для їх розподілу на функціональні класи за спільними ознаками (Kalmukova, Kharchenko & Mysan, 2021). Проте багатофакторність при виборі критеріїв для групування мов викликає не лише зацікавленість у дослідників мови, а й створює певні перешкоди у створенні більш-менш закінченої функціональної класифікації.

Найбільший інтерес для подальшого успішного розвитку сучасної лінгвістики, як нам уявляється, може представляти *психолінгвістично-функціональна класифікація*, номінована нами через її спроможність відображати тісний зв'язок із людиною, її здатністю користуватися мовними засобами, використовувати арсенал індивідуальної мови в різних її функціях, що відтак стане *інноваційним підходом* у створенні мовних функціонально-класифікаційних систем.

Для того, щоб перейти до опису реальної розробки класифікації мов світу, об'єднаних за їх *функціональним призначенням з урахуванням інноваційних підходів*, доцільно передусім звернутися до висловлювання Ноєма Хомського, який концентрує увагу на тому, що є багато питань, які ми можемо ставити про мову, і найфундаментальніші з них: „Що таке мова?“, „Яким умовам має відповідати краща теорія мови?“ (Chomsky, 2015: 92).

Цитуючи видатних класиків-лінгвістів минулих століть (Bloomfield, 1926; Saussure, 1916) і подаючи „впливовий погляд“ сучасних науковців (Enfield, 2010; Neidle et al., 2000) на мову, Н. Хомський (Chomsky, 2015) з урахуванням проаналізованих ним положень під природною мовою розуміє „Я-мову“ („I-language“), внутрішній для людини біологічний об'єкт. Учений пише: „Під мовою я буду розуміти Я-мову, біологічний об'єкт, внутрішній та інтенційний для індивіда. Тобто нас цікавить фактична природа системи, а не тільки її зовнішні прояви. Адаптуючи термінологію Девіда Марра для систем обробки інформації, таке вивчення Я-мови може відбуватися на рівні розрахунків, алгоритмів або механізмів, які між собою, безперечно, пов'язані“ (Chomsky, 2015: 92).

Зрозуміло, що поняття „мова“ – багатозначне. Мова в її широкому абстрактному розумінні постає як універсальний засіб мовленнєвого спілкування, семіотична (знакова) система – система ієрархічно організованих одиниць, система знаків, звуків і букв, система кодів (звукових і писемних). Термін „мова“, як відомо, має два взаємопов'язаних значення: 1) мова взагалі як певний клас знакових систем; 2) конкретна, етніч-

на або (ідіоетнічна) мова. Проте дані дефініції мови безпосередньо не пов'язані з її носіями та їх мовними компетенціями. У „Словнику української мови в 20-ти томах“ (2010) термін „мова“ розкривається в шести значеннях, серед яких одне – семіотичне, пов'язане із звуковими знаками, а п'ять інших значень ототожнюються із здатністю людини говорити, висловлювати думки, з мовленням і манерою говорити, із змістом мовлення і чийось словами, висловами, із здатністю вести мову про когось, про що-небудь, із публічним виступом, промовою (Slovnyk..., 2010).

Приблизно в тих же значеннях тлумачиться мова у „Великому тлумачному словнику сучасної української мови“ (Бусел, 2014), а саме: як здатність людини говорити, висловлювати свої думки; сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок; те, що говорять, чий-небудь слова (там само: 534).

Отже, як засвідчують приклади наведених визначень, мова ототожнюється у психолінгвістичних її тлумаченнях зі здатністю людини генерувати мовлення, використовувати у висловлюваннях засоби мови, здійснювати мовленнєве спілкування, користуючись звуковими і писемними кодами (знаками) тощо. Однією з таких здатностей людини є найскладніша серед усіх мовних здібностей – здатність користуватися етномовою (етномовами) в різних їх функціях. Тому і функціональну класифікацію мов світу доцільніше доконувати, виходячи насамперед не з позицій потреб суспільства, а природних потреб людини у мові в процесі її життєдіяльності в соціумі. Таким чином, перевага *інноваційної – функціонально-психолінгвістичної – класифікації мов світу* над функціонально-типологічною класифікацією є очевидною.

Отже, подальший зміст цієї статті відображатиме намір і задум авторів цього рукопису здійснити спробу функціонально класифікувати різні національні мови світу, вибравши для цього нові, раніше невідомі у лінгвістиці, підстави їх поділу. Такою підставою для реалізації авторської інтенції стали психолінгвістичні функції мов, пов'язані з комунікативно-мовленнєвою діяльністю людини у різних суспільних сферах. Родовим поняттям у цьому випадку виступає термін для позначення такого різновиду мов, як „функціонально-центровані мови“. Цей термін охоплює суму членів класифікації – різновидів функціонально-центрованих мов, – які дорівнюють обсягу цього родового поняття. У зв'язку з цим, подаємо інноваційний підхід до мови як індивідуального *біопсихолінгво-соціального* явища. Відповідно з інших теоретико-методологічних позицій, а саме: функціонально-мовленнєво-мовних – підходимо до вибору

підстав для здійснення функціонального групування етномов. Такою підставою стають їх функції в генеративній системі людини. Індивідуальні мови, які виконують багатоманітні функції в дискурсі індивідів, оформлюємо в самостійне психолінгвістичне поняття „функціонально-центровані мови“ та виділяємо його в окрему групу, в яку входять „первинно функціональні мови“ і „вторинно функціональні мови“ (Kalmykova, Kharchenko & Mysan, 2021). Пропонуємо використовувати терміни „первинно- і вторинно функціональні мови“ для номінації та групування всіх національних мов світу (абстрагуючись від конкретних етнічних мов) за їх функціональною роллю у психолінгвальному світі людини.

Таким чином, тлумачимо мови як компетенції (здатності) людини породжувати висловлювання, сприймати і розуміти інформацію будь-якою національною мовою, використаною в різних її функціях (психолінгвістичний підхід). З урахуванням цього підходу в якості підстави для створеної нами функціональної класифікації мов світу виділяємо функції, які можуть бути реалізовані тими чи тими носіями етномов у їхній життєдіяльності (Рис. 1).

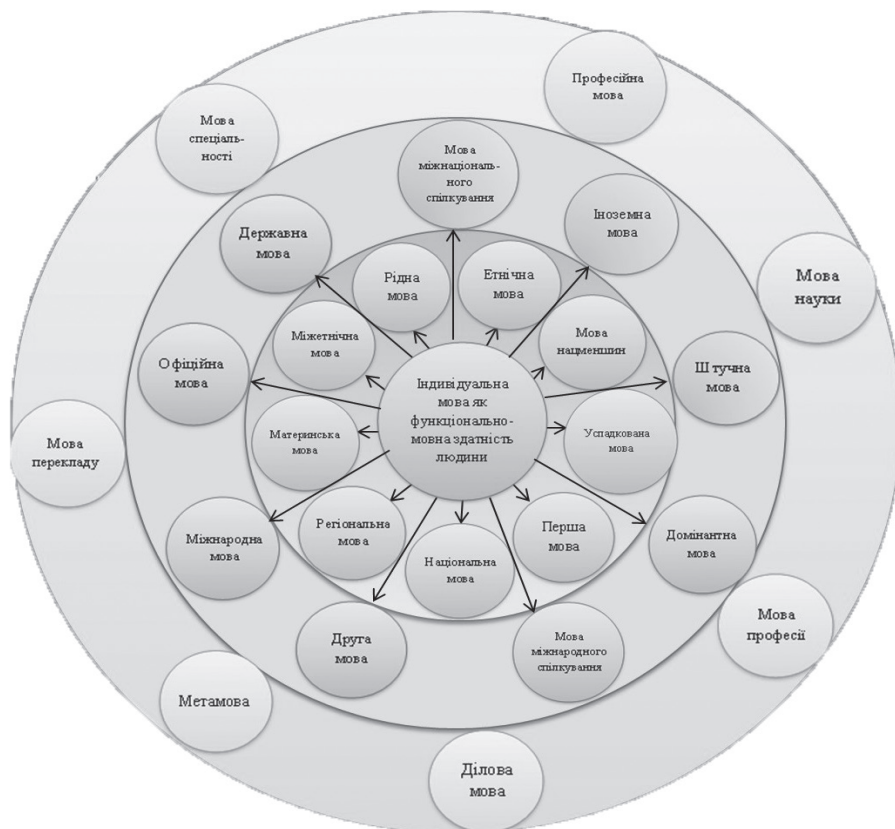

Рис. 1. Модель класифікації мов світу за функціонально-психолінгвістичним критерієм

Як засвідчує рис. 1, у центрі розробленої нами моделі функціональна мовленнєво-мовна здатність (компетентність) носія будь-якої національної мови. Ця властивість психіки зумовлює здатність людини використовувати етномови в різних функціях: простіших, представлених у першому концентрі, і складніших, поданих у другому та третьому концентрах.

Згідно з тими функціями, які виконуються етномовами в організації психічної активності людини в різних сферах її життя, виокремлюємо такі

первинно функціональні види мов: регіональна мова, рідна мова, міжетнічна мова; мови національних меншин, національна мова, материнська мова, успадкована мова, етнічна мова, перша мова. Вони реалізують переважно функції комунікації і пізнання, хоча мають і свої особливі, властиві тільки кожному конкретному виду мови, функції. До *вторинно функціональних мов* відносимо такі види функціонально-центрованих мов, які виконують складніші функції у комунікативно-мовленнєвій активності індивіда порівняно з первинно функціональними мовами. Це, зокрема, мова міжнародного спілкування, державна мова, офіційна мова, міжнародна мова, домінуюча мова, мова міжнародного спілкування, іноземна мова, штучна мова, друга мова. Функції, найскладніші за своїми когнітивними і комунікативними показниками, виконують наступні вторинно функціональні мови: ділова мова, мова професії, мова науки, метамова, мова перекладу, мова спеціальності, професійна мова. Внутрішня мова людини, яка використовується індивідом на імпліцитному внутрішньо-мовленнєвому (латентному) етапі генерації мовлення (говоріння, аудіювання, читання, письмо), інтимно й незримо пов'язана з кожним різновидом функціонально-центрованої мови (Kalmykova et al., 2020).

Номінації різних видів первинно- і вторинно функціональних мов презентують провідні для них функції. Всі види функціонально-центрованих мов, окрім провідних функцій, є ще й багато- і різнофункціональними. Ми об'єднуємо їх в одну типологічну групу за *вищими психічними функціями*, що dokonуються завдяки мовній компетенції і мовленнєвій компетентності людини в генеративній породжувальній системі її суб'єктів засобами індивідуальної мови незалежно від тієї чи тієї етнічної мови.

Отже, *наукова новизна* описаного дослідження та власний внесок авторів у світову лінгвістичну науку полягає в такому:

- в узагальненні традиційно існуючих класифікацій мов світу;
- у розумінні мови як індивідуального біопсихолінгвосоціального феномена;
- в обґрунтуванні потреби зміни підстав для функціональної класифікації мов світу;
- у виборі новітнього базису щодо функціональної класифікації етнічних мов – генеративної системи людини;
- у розробці інноваційної – функціонально-психолінгвістичної – класифікації національних мов;
- у введенні у науковий обіг нових понять: „функціонально центровані мови“, „первинно функціональні мови“, „вторинно функціональні мови“;

- у поділі функціонально центрованих мов на первинно- і вторинно функціональні мови залежно від складності функцій, які dokonуються носіями мов у мовленнєвих актах та спроможності етномов виконувати багатоманітні функції;
- у моделюванні інноваційної класифікації мов світу за функціонально-психолінгвістичним критерієм. В основу моделі покладена індивідуальна мова як функціонально-мовна здатність людини, реалізована в її мовленні завдяки мовленнєвій компетентності.

Висновки

Серед актуальних наукових проблем сучасної лінгвістики та психолінгвістики особливе місце посідає проблематика функціональної класифікації національних мов світу та безпосередньо пов'язане з нею питання функціонально центркованої мовленнєво-мовної компетенції, мовленнєвої компетентності й генеративної системи людини.

Новітнім підходом у виборі підстав для функціональної класифікації національних мов світу є запропонована нами парадигма, яка ґрунтується на генеративних (породжувальних) процесах – говоріння й аудіювання (Kalmykova, Kharchenko, Volzhentseva, Kalmykov, & Mysan, 2020). На перший план висувуються загальнолюдські критерії як основи для групування мов. *Людина-мовець, її мовленнєва здатність використовувати мови світу в різних функціях в індивідуальній повсякденній комунікативній практиці постає у ролі таких нових підстав для функціональної класифікації.* Відтак докорінним чином змінюється підхід до існуючої класифікації мов світу, який до цього часу не використовувався у світовій лінгвістиці. Суспільні функції мов, які раніше виступали базисом для функціонально-типологічної класифікації, відтепер ми пропонуємо замінити індивідуальними, суб'єктними, персоніфікованими, особистісними функціями цих мов. У центрі класифікаційного підходу поставити Людину як мовну особистість – суб'єктів комунікативно-мовленнєвої діяльності, в дискурсі яких реалізуються різні функції індивідуальної мови залежно від стану розвиненості їхньої мовної компетенції. Отже, функціональність мови, як ми стверджуємо, надає не суспільство, а конкретний користувач мови, носій мови. Саме тому психолінгвістичний фундамент для групування мов світу стають новою науковою реальністю у лінгвістиці, створюючи передумови для принципово іншого опису психологічного процесу використання людиною різних видів функціонально-зорієнтованих мов задля досягнення індивідуально значущих для неї конкретних комунікативних цілей і реалізації її певних

мовленнєвих інтенцій. Це стосується носіїв мови як в усьому сучасному полілінгвальному світі, так і окремих, особливо поліетнічних і полікультурних, суспільств.

Запропоновані нами психолінгвістичні – новітні – підстави для функціональної класифікації мов світу визначаємо як особливу – перспективну з огляду на вивчення функціонування мов у мовленнєвій поведінці людини – наукову проблему. Крім того, презентовані психолінгвістичні засади дають змогу пояснити багатоманітні можливості людської, вербально-конституційованої, психіки, зокрема не тільки її мовної компетенції, а й *функціональної* мовленнєвої компетентності використовувати у висловлюваннях мови світу у різноманітних, властивих їм, функціях, зокрема першої мови, другої мови, метамови, мови перекладу, доміантної мови, міжнародної мови, ділової мови, міжетнічної мови та в багатьох інших функціях (Калмикова, Харченко & Мисан, 2021).

Інноваційна функціональна класифікація мов, заснована на засадах психолінгвістики, є достатньою для вивчення і пояснення процесу опанування кожною людиною різних мов світу у багатоманітних функціях, індивідуально корисних, зручних і комфортних у її життєдіяльності.

Погляд на мову людини як на *біопсихолінгвосоціальне* явище дає змогу з функціонально-психолінгвістичних позицій класифікувати етномови за їх функціями в мовленнєвій діяльності її суб'єкта. Індивідуальні мови, які виконують багатоманітні дискурсивні функції у психічному світі кожного індивіда, потребують виділення в самостійне психолінгвістичне поняття та визначення його відповідно до кількості й когнітивної складності виконуваних ними функцій у психолінгвальному світі конкретної людини. Первинно функціональні мови виконують лише когнітивні, комунікативні та пов'язані з ними інші функції, необхідні для спілкування, розвитку та існування в соціумі. Вторинно функціональні мови – багатофункціональні.

Термін „функціональна мова“ традиційно пов'язувався лише з кібернетикою, де мова використовувалася для підтримки та заохочення програмування у функціональному стилі. Ми пропонуємо вживати терміни „первинно- і вторинно функціональні мови“ для номінації та групування різних мов за їх функціональною роллю в комунікативно-мовленнєвих актах людини.

Психолінгвістична парадигма в класифікації мов за їх функціональною спрямованістю створює передумови для гармонізації вербального планетарного соціуму і досягнення ефективної комунікації, забезпечення реалізації мовних прав і свобод кожної людини в межах її здібностей.

Література

- Aikhenvald, Alexandra & Dixon, Robert (Eds.). (2001). *Areal Diffusion and Genetic Inheritance: Problems in comparative linguistics*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Anthropology (n.d.). <http://anthropology.iresearchnet.com/classification-of-language/>
- Blake, Barry J. (2006). Classification of languages. In Brown, Keith et al. (Ed.), *Encyclopedia of Languages and Linguistics* (pp. 446–457). Amsterdam: Elsevier.
- Bloomfield, Leonard (1926). A set of postulates for the science of language. *Language*, vol. 2, pp. 153–164. [Reprinted in Hockett 1970: 128–138]. <https://doi.org/10.2307/408741>
- Busel, V. T. (Ed.) (2004). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. [Large Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv: Irpin: VTF „Perun“. [in Ukr.].
- Campbell, Lyle & Poser, William J. (2008). *Language Classification: History and Method*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486906>
- Chirkova, Ekaterina (2013). On principles and practices of language classification. In Guangshun Cao, Hilary Chappell, Redouane Djamouri, & Thekla Wiebusch (Eds.), *Breaking Down the Barriers: Interdisciplinary Studies in Chinese Linguistics and Beyond* 綜古述今 鉤深取極, 2, Taipei: Academia Sinica, Institute of Linguistics 中央研究院 語言學研究所, pp. 715–734. Language Linguistics Monograph Series 50 《語言暨語言學》專刊系列之五十. (hal-00484091)
- Chomsky, Noam. (2015). „Some Core Contested Concepts“. *Journal of Psycholinguist Research*, vol. 44, pp. 91–104. <https://doi.org/10.1007/s10936-014-9331-5>
- Crystal, David. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of Language* (2nd ed.). New York: Cambridge University Press.
- Dryer, Matthew. (2006). Descriptive theories, explanatory theories, and basic linguistic theory. In Ameka, Felix, Alan Dench, & Nicholas Evans (Eds.), *Catching Language: Issues in Grammar Writing* (pp. 207–234). Berlin: Mouton de Gruyter.
- *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-language>
- Enfield, Nick. (2010). „Without social context? (a review of W. Tecumseh Fitch’s the evolution of language)“. *Science*, vol. 329, pp. 1600–1601. <https://doi.org/10.1126/science.1194229>

- Ferguson, Charles A. (1968). Language development. In J. Fishman, C. Ferguson, & J. Das Gupta (Eds.), *Language Problems of Developing Nations* (pp. 27–35). New York: Wiley.
- Ferguson, Charles A. (1973). „Language problems of variation and repertoire“. *Daedalus*, vol. 102, issue 3, pp. 37–46.
- Ferguson, Charles A. (1977). Sociolinguistic Settings of Language Planning. In Rubin, Joan, Björn H. Jernudd, Jyotirindra Das Gupta, Joshua A. Fishman, & Charles A. Ferguson (Eds.), *Language Planning Processes*. The Hague: Mouton Publishers.
- Garry, Jane, & Rubino, Carl. (Eds.). (2001). *Facts about the World's Languages*. New York: H. W. Wilson.
- Kalmykova, L., Kharchenko, N., Volzhentseva, I., Kalmykov, H. & Mysan, I. (2020). „Aktualizatsiia problematyky vnutrishnoho movlennia v psykholinhvistytsi komunikatsii: rezultaty systematychnoho ohliadu i metaanalizu“ [„Actualization of the Internal Speech Problems in Psycholinguistics of Communication: The Results of a Systematic Review and Meta-Analysis“]. *Psycholinguistics*, vol. 28, issue 1, pp. 83–148. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-28-1-83-148> [in Ukr.].
- Kalmykova, L., Kharchenko, N., & Mysan, I. (2021). „Ya-mova“ i.e. „Indyvidualna mova“: problema funktsionalnoyi generalizatsiyi“. [„Individual language“ i.e. „Individual language“: The Problem of Functional Generalization“]. *Psycholinguistics*, vol. 29, issue 1, pp. 59–99. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-29-1-59-99> [in Ukr.].
- Kalmykova, L., Kharchenko, N., & Mysan, I. (2021). „Vazhlyvi teoretyko-metodolohichni problemy suchasnoi psykhologii“ [„Important Theoretical and Methodological Problems of Modern Psychology“]. *Habitus*, vol 25, pp. 42–51. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.25.7> [in Ukr.].
- Lepore, Ernest, & Smith, Barry. (Eds.). (2006). *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*. Oxford: Clarendon.
- Lycan, William. (2008). *Philosophy of Language: A Contemporary Introduction* (2nd ed.). Routledge Contemporary Introductions to Philosophy. New York: Routledge.
- Neidle, Carol et al. (2000). *The syntax of American sign language: Functional categories and hierarchical structure*. Cambridge, MA: MIT Press.
- *New World Encyclopedia* (n.d.). <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&sxsrf=ALeKk018CTDSKqiOhEsUhsqj8IhwF8NgTg%3A1587672073310&ei=CfShXsfIEsilmwW20pSYBA&q=p-philosophy+of+language&oq=>
- Noonan, Michael. (2008). Genetic classification and language contact. Heidelberg: Bibliothek des Südasiens-Instituts der Universität Heidelberg.

- Online-Ressource. *Electronic publications by Michael Noonan*; 23. <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/savifadok/volltexte/2008/215>.
- Parker, Philip. (1997). *Linguistic cultures of the world: A statistical reference*. Westport, CT: Greenwood.
 - Saussure, Ferdinand de. (1916). *Cours de Linguistique Générale*. In Charles Bally & Albert Sechehaye (Eds.). Lausanne – Paris: Payot.
 - *Slovnýk ukrajinskoyi movy u 20 tomakh [Dictionary of the Ukrainian Language in Twenty Volumes]*. (2010). <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=51912&page=1651> (in Ukrainian).
 - Soames, Scott. (2010). *Philosophy of Language*. Princeton Foundations of Contemporary Philosophy. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press.
 - Stewart, William A. (1968). Sociolinguistic Typology of Multilingualism. In Joshua Fishmanin (Ed.), *Readings in the Sociology of Language*. The Hague: Mouton Publishers.
 - Wolf, Michael P. (2006). Philosophy of Language. *Internet Encyclopedia of Philosophy*.
 - Wurm, Stephen, & Heyward, Ian. (2001). *Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing* (2nd ed.). Paris: UNESCO.

**Larysa KALMYKOVA &
Nataliia KHARCHENKO &
Inna MYSAN**

TRADITIONAL AND INNOVATIVE APPROACHES TO THE FUNCTIONAL CLASSIFICATION OF ETHNIC LANGUAGES OF THE WORLD: PROBLEMS OF LANGUAGE PERSONALITY – THE SUBJECT OF COMMUNICATIVE AND SPEECH ACTIVITY

The article presents the results of the analysis of the world's national languages, carried out according to the functions they perform in the multidimensional psycholinguistic world of the subject of speech. The analysis made it possible to identify special, functionally conditioned varieties of languages within national languages. They can be nominated as function-centered or function-oriented languages. These include different types of languages: „native language“, „second language“, „foreign language“, „business language“ and many other types. There are ethnically underdeveloped ethnic languages. They perform mainly primary – communicative, cognitive, and other functions. There are more developed national languages, capable in addition to the primary functions to perform in human speech acts and other – more complex – functions, such as languages of translation, metalanguages, languages of science, business language, the language of profession, international language and more. A look at language as a language competence (ability) of a person (psycholinguistic approach) is the basis for an innovative classification of world languages, taking into account the various functions that are implemented by the subjects of speech in their lives. Thus, the functional classification of languages can occur not only by sociolinguistic or typological parameters but also by universal-psycholinguistic ones.

Key words: *language, classification of languages, primary functional languages, secondary functional languages*